

МАКРОЕКОНОМІЧНІ ЧИННИКИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Розглянуто проблеми розбудови національної моделі ринкового господарювання. Виділено основні макроекономічні передумови щодо створення ефективної системи підприємництва. Особлива увага приділена інноваційним складовим зростання економіки.

The problems of alteration of national model of market management have been considered. Basic macroeconomic pre-conditions in relation to creation of the effective system of enterprise have been selected. The special attention has been spared to the innovative constituents of the economy growth.

Своє прагнення наблизитися до європейських і світових цінностей в організації суспільно-економічного устрою Україна підтвердила вже на початку третього тисячоліття активною діяльністю, спрямованою на визнання її у світі «країною з ринковою економікою». Така цілеспрямована політика держави досягла поставленої мети: вже більш ніж чотири роки країна має цей статус, який став базою для подальшого прийняття України і у ВТО. Проте при визначенні статусу «ринковості» США та країни-члени ЄС оцінюють його згідно з прийнятими ними критеріями відповідними до своїх торговельних законодавств: конвертованість національної валюти, встановлення заробітної плати на основі переговорного процесу між робітниками та роботодавцями, обмеження на іноземні інвестиції, державна власність на засоби виробництва і контроль над ними, державний контроль за розподілом ресурсів, ціноутворенням та рішеннями підприємств щодо випуску продукції. По-суті, держава, при відповідності її економіки вимогам визначених критеріїв, отримує низку переваг, наприклад, поліпшення умов зовнішньої торгівлі й вступ до клубу економічно цивілізованих країн. Тому прагнення країн, що розвиваються, отримати всесвітньо визнаний висновок про те, що їхня економіка ринкова, є цілком обґрунтованим.

Проте виникають питання: чи достатньо формалізованого визнання державами світу економіки тієї чи іншої країни як ринкової, для визначення того, що її сутнісні характеристики відповідають головним ознакам вільного ринку; чи є ці критерії базовими чинниками, макроскопічного рівня, що формують підстави для створення, ствердження та розвитку конкурентоспроможної ринкової економічної системи країн, що знаходяться на етапі транзитивної еволюції. Ефективна економічна політика неможлива без опори на фундаментальну економічну теорію – це аксіома сучасного державного управління. Все це обумовлює необхідність визначення макроекономічних чинників становлення та розвитку ринкової моделі економіки у їх детермінованій взаємозалежності, що постулюється економічною наукою та підтверджується світовою практикою. Без цього еволюція до ринку може не відбутися взагалі. За словами д.е.н. І. В. Сороки: «Тільки дилетанти не знають, що немає нічого більш практичного, ніж добра теорія. Проте в управлінні вітчизняною економікою таких дилетантів більше, ніж хотілося мати. Ось й видираємося по тернистих стежках перетворень, по суті, тільки добре апробованим нами «методом тику». Звідси наші прорахунки» [7].

Історія економічного розвитку цивілізації у минулому столітті однозначно затвердила необхідність існування розвинутої системи підприємництва як головного чинника прогресуючої еволюції національних та світової економічних систем, а підприємців – в якості провідників цієї еволюції. *Це визначило підприємництво як феномен людської історії, який є сплетінням складних, багатоаспектних явищ соціально-економічного, правового й психологічного характеру.* Світовий досвід засвідчує, що саме підприємницький сектор є надійною основою, головним структуроутворюючим елементом конкурентного ринкового середовища, важливою рушійною силою розвитку економічної системи. Підприємництво функціонує як цілісна, єдина і збалансована система, що орієнтована на стійкий ефективний розвиток в будь-яких економічних ринкових системах (і у ліберальній ринковій системі господарювання, й у ордо-ліберальній або ринковій з державно-корпоративним регулюванням, і у соціально-орієнтованій або скандинавській моделі ринкової економіки).

Розбудова національної моделі ринкового господарювання будь-якої країни – це складний процес формування конкурентоспроможної економіки. Але при цьому слід чітко уявляти, що сам по собі механізм конкуренції не пояснює причин *еволюційного саморозвитку економічної системи.* Якщо законодавчо-нормативні акти, які приймаються у державі, акцентовані лише на формуванні рівноправних умов конкуренції між агентами підприємницького середовища, вони не забезпечать у довгостроковій перспективі очікуваного прогресу еволюційного розвитку національної економіки. Історичний досвід розвитку цивілізації у минулому столітті однозначно засвідчив, що ринок і конкуренція не є ні панацеєю, ні парадигмою, що забезпечують ефективність державної економічної політики. Потужні ефекти економічного росту, які продемонстрували у другій половині минулого сторіччя країни ЄС, Японія, Південна Корея, нові індустріальні країни східної Азії, сучасний Китай, Індія та Бразилія, відбулися тому, що державна економічна політика у цих країнах базувалася на створенні перманентних преференцій у підтримці та

стимулюванні науково-технічних процесів з подальшою комерціалізацією їх результатів системою підприємництва як на внутрішньому, так і, що найголовніше, на зовнішніх ринках. Ринок і конкуренція при цьому використовуються як необхідні інструменти у реалізації державних програм стратегічного розвитку країн.

Формальне та поспішне перенесення інститутів ринкової економіки в умови сучасної України, відсутність державних програм поетапних переходів до нової моделі національної економіки, буквальна інтерпретація лише ліберально-ринкових цінностей, особливо у перше десятиліття незалежності – все це крок за кроком посилює розбалансованість системи державного управління економікою. Ці українські реалії лише підтверджують сучасні світові ситуації, в які потрапляють країни з транзитивною економікою, відомі як «інституційні пастки». Коли інститути державного регулювання та управління економічними процесами з високорозвинутих країн штучно трансплантуються в країни з перехідними економіками, це приводить до непередбачуваних наслідків: ці інститути виконують роль регресивного фактору, який гальмує якісні зрушення у суспільному розвитку. Принцип «спочатку інститути – потім зростання» не був реалізованим у жодній країні.

Ринково орієнтована економіка, мотором якої є, безумовно, конкуренція, прагне до досягнення стану рівноваги, а поведінка підприємців відповідає принципу максимізації прибутків і мінімізації витрат. Але акцентування на описі лише кількісної сторони динаміки макроекономічних показників економічного розвитку не відображає таких якісних зрушень в економічному розвитку, як поява принципово нових технологій, нових типів фірм, глибоких структурних змін в промисловості, народження нових інститутів та, головне, того, що є першопричиною переходів до нових, вищих технологічних укладів в межах домінуючих загальних економічних законів ринкової економіки. Конкуренція залишає без відповіді питання: в чому полягає сутність механізмів підприємництва щодо якісних зрушень в економічному розвитку. Саме сутність механізмів підприємництва і визначила його аксіологічний феномен в останні 150 років цивілізаційного розвитку.

Розуміння якісних змін у тенденціях еволюційного економічного розвитку, які забезпечує система підприємництва, полягає у розумінні особливостей і оцінці персоналії, які утворюють цю систему, як новаторів. При цьому основні макроекономічні передумови щодо створення ефективної системи підприємництва базуються на нижче наведених підходах, які постулюються економічною наукою.

Перше. Процеси конкуренції і відбору мають фундаментальне значення для процесів еволюції, але самі по собі ще не приводять до еволюції. Для того, щоб система, яка володіє здатністю до самовідтворення, мультистабільності, конкуренції і відбору, набула здібності до еволюції, необхідно привести в дію іманентний механізм цієї еволюції. Таким механізмом служать мутації, що виникають у будь-якій системі, тобто випадкове відтворення альтернативних можливостей, які при апробації свого місця в системі на виживання або зникають, або визначають напрями подальшої прогресуючої еволюції всієї системи. Цей механізм мутацій повною мірою відбувається у економічних системах, що самовідтворюються.

Відтворення альтернативних можливостей здійснюється людьми, які займаються підприємництвом в умовах конкуренції і відбору. Проте, одна окрема мутація, як правило, означає швидше погіршення, ніж поліпшення системи в сенсі еволюції. Як кмітливо підмітив А.Маршалл: «...ніщо на перших кроках прогресу не може зламати примітивну звичку вважати ініціатора будь-якого нововведення нечестивцем або ворогом» [1]. Але якщо виникає сприятлива можливість розповсюдження мутацій в економіці і вона посилюється, то еволюція робить крок вперед. *Такі сприятливі можливості в економіці називаються інноваціями.*

Друге. Прогрес економіки (еволюція) відбувається саме тоді, коли в економічний простір втручаються новатори, котрі своїми технологіями і продуктами викликають нові споживання, ламають традиційно складену структуру попиту і пропозиції (рівноважну), міняють структуру цін. Своїми діями новатори, по суті, руйнують традиційно складену економічну систему й одночасно створюють і формують нові системні структури. Все це виводить на перший план нерівноважні економічні процеси, які, природно, обумовлені діяльністю новаторів як носіїв даних процесів. За допомогою випадкових процесів еволюція породжує абсолютно нові структури. Поява великої кількості структурних новоутворень на мікроекономічному рівні породжує якісно своєрідний прояв цих процесів на макроскопічному економічному рівні. *Така система набуває ознак дисипативності, завдяки чому еволюція набуває творчого і стрибкоподібного характеру. Виникнення нової суті завжди відбувається стрибком у певний дискретний момент часу.*

Третє. Організаційно-виробничою формою структурних новоутворень (це дисипативні ознаки нової системи [підприємництва], що народжувалася) на мікроекономічному рівні стали підприємства, які іманентно відповідали ключовим ознакам технологічного укладу (особливо на етапах індустріалізації виробництва), що змінив в якості нового економічного орієнтуру в економічному розвитку суспільства традиційний аграрний устрій. *Підприємства, які дуже швидко набули великих розмірів, по-суті, стали провідниками розповсюдження та ствердження ринкових відносин в якості нової економічної парадигми розвитку цивілізації.*

Великі підприємства стали вирішальною організаційною формою виробництва в межах якої

формувався і у подальшому розповсюджувалися та розповсюджуються й у сучасний період накопичені зміни щодо переходів до нових технологічних укладів розширеного відтворення суспільного виробництва. У сучасному світі роль великих підприємств залишається домінуючою у загальній системі підприємництва; найпотужніші з них опанували п'ятий технологічний устрій та розвивають базу для масштабного переходу світової економіки до шостого технологічного укладу, який, по прогнозах, повинен в основі бути сформованим до 2030 – 2040 років. При цьому сьогодні є певні науково-технічні ознаки, що серцевиною, ключовими чинниками шостого укладу стануть нанотехнологічні компоненти.

Четверте. Становлення та розвиток феномену підприємництва пов'язані з одним із базових постулатів еволюційної економіки – конкуренцією між новаторами і консерваторами як основою економічного розвитку. В економіці еволюція є процесом наростання різноманіття, складності, продуктивності виробництва, що відбувається за рахунок зміни технологій, продуктів, організацій інститутів, який періодично повторюється.

Саме конкуренція є дієвим механізмом розповсюдження досягнень новаторів підприємцями-консерваторами. Останні, екстраполюючи новітності у загальну економічну систему, виводять її на вищий інноваційний рівень, що, по суті, і є процесом наростання еволюційної складності і різноманіття економічної системи. Це відбувається у процесі комерціалізації новацій, які супроводжуються їх поширенням у економічному середовищі. Цей процес відомий в економіці як процес інноваційної дифузії, або інноваційної імітації. Освоєна і розповсюджена інновація з новини перетворюється у навик.

П'яте. Діяльність підприємців-новаторів орієнтована на додатковий (надмірний або понадмірний) прибуток. Досягається це шляхом розширення ними своїх виробництв, зростання їх попиту на додаткову сировину, матеріали, техніку та технології, формування ними нових вимог до якісних характеристик засобів виробництва, передусім з точки зору їх інноваційності. Тобто, новатори збурюють сталу, традиційну, врівноважену кон'юнктуру всіх без виключення інвестиційних ринків. Принципово руйнується підприємцями-новаторами і традиційний ринок праці. Це пов'язане як з їхньою потребою залучити у виробничий процес додаткову робочу силу, так і з потребою у новій якості самої робочої сили, зокрема з точки зору її відповідності інноваційним вимогам виробництва. Останнє вимагає руйнування традиційної системи підготовки кадрів і створення нової системи професійної підготовки. У цілому це руйнує всю стару і створює нову загальну систему освіти в економічній системі.

Шосте. Ринок сам по собі не є каталізатором інновації і її безупинної подальшої дифузії, як стверджує лінійно-рівноважний підхід, не викликає автоматично підвищену дослідницьку і інноваційну діяльність. Безупинна інновація в умовах глобальної конкуренції досягається при активній участі держав за допомогою ухвалення програм і проведення політики розвитку інноваційного підприємництва. По суті, безупинна інновація – це динамічна стабільність запущеного інноваційного підприємництва, основою якого є освоєння і утримання набутої технічної переваги. Якщо в першій половині ХХ століття зародження і становлення інноваційної економіки пройшло під впливом ринкових чинників, то друга його половина, особливо в період Другої Світової війни і після її закінчення, відбувалася під наростаючим впливом державного регулювання процесами інноваційної динаміки як парадигми економічного розвитку. Це означало перехід до «змішаного» варіанту управління економікою, тобто при використанні ринкових і державних механізмів впливу на формування та розвиток інноваційної економіки, поєднання зусиль уряду та підприємства у цьому напрямку.

Сьоме. Значуща роль державного регулювання інноваційними процесами пов'язана з тим, що сучасний новатор може впроваджувати свої нововведення тільки за суттєвої кредитної підтримки з боку інституційних інвесторів і комерційних банків. Це економічна аксіома й одна з найважливіших умов економічної еволюції. В економіці постіндустріальних країн, що еволюційно розвивається, нові гроші прямують, в першу чергу, до новаторів. Ці гроші покривають витрати еволюційної інфляції, за допомогою якої новатори відбирають певну частку ресурсів у консерваторів і, частково, інвестиційні витрати, пов'язані з розвитком нових виробництв. Без емісії грошей новатори просто безсилі вирішувати свої завдання.

Сучасні тенденції глобалізованого світу все більше свідчать про важливість прискореної інновації, без якої вже важко утримати лідерство та неможливо підтримувати динамічний баланс суспільства: традиційний або статичний баланс звичними методами вже не зберегти, а динамічний баланс вимагає безупинного розвитку. Вище вже було відмічено, що по-справжньому визначальне значення в розвитку суспільства оновлення технічних засобів, інновація набула в часи і особливо після Другої Світової війни. Прискорення цьому процесу задавали умови військово-політичного протистояння двох світових держав. Запущена ними спіраль гонки озброєнь стала причиною небачуваного за своїми масштабами змагання в технічному оснащенні збройних сил. Демонстрація військово-технічних переваг однією з протилежних сторін вимагала негайної науково-технічної реакції іншої сторони щодо підтримки цього паритету. Утримання військово-технічного балансу між світовими супротивниками забезпечувало підтримку політичного паритету між двома системами у міжнародних відносинах, але відбувалося це при повній відсутності економічного паритету між ними. Високі темпи військово-технічного переозброєння економіки Радянського Союзу втримувалися за рахунок добробуту населення, а відсутність ринкових умов господарювання (через відомі ідеологічні канони) та розгалуженого простору вільного підприємництва не

забезпечувала зворотних зв'язків між набутими науково-технічними перевагами та їхньою дальшою екстраполяцією у цивільне виробництво товарів споживання.

Проте, незважаючи на різний стан потужностей економік двох світових систем того часу, у них симетрично відбувався однорідний процес становлення та розвитку нового економічного явища – домінування інноваційних підходів щодо заданих параметрів розвитку національних економік. За словами російського академіка РАН В. М. Полтеровича, гонка озброєнь залучила «до інновації справді фантастичні капіталовкладення, і зробила з інновації показник конкурентоспроможності як країни, так і провідних підприємств, індикатор потужності технічної думки, творчих можливостей і здатності інтенсивно розвиватися... Але перетворитися з індикатора в парадигму, тобто в особливу форму поведінки і самовираження людини, інновація змогла тільки завдяки активному підприємництву» [4].

З розпадом Радянського Союзу гонка озброєнь зійшла зі світової авансцени, проте політика прискореної інновації не тільки не зменшила своїх обертів, але набрала ознак домінанти в суспільно-економічному розвитку щодо забезпечення лідерства країн у світовому розподілі праці. Сучасні інноваційні процеси відіграють роль каталізатора у наростаючих темпах економічної еволюції як окремих країн, так і світової системи загалом. *Це пов'язане із сутністю інновації, яка не задовольняє потреби, а їх створює.* Створюючи нові (невідомі для гомеостазу економіки) потреби, інновація тим самим є прискорювачем, що задає швидкість для сходження економічної системи до вищих еволюційних форм (нових технологічних укладів). *Тобто не ринкова економіка визначає темпи інновацій, а навпаки, інновація – той чинник, який визначає темпи зростання економіки.*

Прагнення до встановлення ринкової рівноваги об'єктивно приводить у дію консервативні ринкові механізми, які забезпечують суспільству відносну динаміку росту обсягів виробництва споживчих товарів та послуг на основі їх стійкого повторення або імітації як за кількісними, так і за якісними параметрами. Для інноваційної економіки такий стан є протиприродним, оскільки інновація за притаманною їй природою зневажає виробництва, що склалися, розриває суспільні і просто людські відносини без будь-якої уваги до придбаних, «кровних» прав, власності і таке інше. Якщо економічна діяльність – це алгоритм повторення зміни або досягнутих навиків, то інновація – це алгоритм зміни змін.

Тому справжня, а не уявна інновація – це процес часто вельми хворобливий як для новатора, так і для суспільства, оскільки вона руйнує сформовані інституційні інфраструктури суспільства. І хоча це болочий процес, він є єдиним цивілізаційним засобом прогресивного переформатування суспільства. З погляду інновації все застаріле не просто скам'янілості, але і живий організм суспільства, що активно чинить опір. Тому не тільки традиційна економіка, але і культура, і суспільство взагалі, чинять опір спробі змінити стосунки, що склалися, протидіють новинам, тобто нарощеній, збільшеній силі інтелекту, прагнучій знову-таки зробити вплив на всю суспільну середу [4].

Останні два десятиліття минулого сторіччя пройшли під знаком ствердження інновації, яка придбала ранг загальносуспільної філософії у процесі вибору шляхів еволюційного розвитку як країнами-лідерами, так і світовою спільнотою в цілому. Це означало, що провідні підприємства і уряди країн світу зрозуміли, що усвідомлений саморозвиток шляхом форсованої інновації в суспільстві, яке, як правило, опирається змінам, є не що інше, як суспільно-технічна еволюція цього суспільства, еволюція людського інтелекту, когнітивний розвиток. Виявилось, що необхідно чітко відрізнити рутинну діяльність як самовираження гомеостазу і самозбереження від творчої діяльності як порушення гомеостазу на користь саморозвитку.

Стратегія форсованого інноваційного розвитку могла досягти рівня промислового використання тому, що в рамках відосблених організацій, «парків» або «інкубаторів» були створені острівці особливих, сприятливих умов для безперешкодного розгортання, прояву здібностей, було створено поле дії для знов набутої сили інтелекту. Загальна культура людини діє як чинник усереднювання і, як правило, не сприяє видатним досягненням. *Саме цей факт і робить інноваційну стратегію реквізитом сучасного інноваційного суспільства.* Сучасне суспільство базує свою політику майбутнього розвитку на ідеалах і цілеспрямованості інноваційної стратегії, саме тому воно не може бути повною мірою описане та не може бути і кероване на основі «вчорашніх» суспільних цінностей. А для того, щоб інноваційна стратегія зайняла своє заслужене місце в сучасному суспільстві, треба знати не стільки її конкретні цілі, скільки закономірності і тенденції процесу інновації. Виходячи з останнього, очевидно, що суперечностей між короткостроковим ринковим переконанням і довгостроковим стратегічним інноваційним підходом, на жаль, не уникнути.

Сучасна модель української економіки побудована в межах переважно третього та четвертого технологічних укладів, а деякі промислові галузі зупинилися в межах першого-третього укладів [5]. Сьогодні в Україні майже 70% коштів на науково-технічні розробки доводиться на IV і лише 23% – на V технологічний устрій; серед інноваційних витрат 60% припадає на IV технологічний устрій, 30% – на III, а на V – лише 8,6%. Крім того, 75% інвестицій прямує в III устрій і лише 20% і 4,5% – в IV і V(!) технологічні устрої відповідно. У технологічній частці капітальних вкладень (технічне переозброєння і модернізація) домінує III технологічний устрій – 83%, і лише 1% доводиться на IV уклад [6].

За таких умов конкурентоздатність української економіки на зовнішньому ринку може деякий час підтримуватися тільки за рахунок дешевої робочої сили. Проте в багатьох нормативно-правових і офіційних

документах, що накопичені різними інституціями державного управління, містяться переліки наукових і науково-технічних пріоритетів та пріоритетів інноваційної діяльності в Україні. Проте справжні пріоритети визначаються не цими переліками, а виявляються в розподілі фінансування на конкретні технологічні устрої, що і визначає формування певної економічної моделі. Це і є яскравим прикладом «інституційної пастки», у якій опинилися штучно трансплантовані інституції, що мають здійснювати управління прогресуючою динамікою інноваційного розвитку, а по суті впроваджують політику інвестування технологічного минулого, яке давно та максимально вичерпане країнами-лідерами світової економіки.

Проблема попадання в «інституційні пастки» державного управління економічними процесами в Україні посилюється ще тим, що конкурентоспроможність на внутрішньому ринку не є проблемою для держави, оскільки конкурентна середа в національній економіці знаходиться в зачатковому стані. Така економічна модель за своїми базовими властивостями абсолютно інертна до інновацій та до необхідності формування внутрішнього платоспроможного попиту на інновації і інноваційну продукцію. Замість цього така економічна модель дозволяє державі не турбуватися про проблеми інвестицій в людський капітал, у неї немає стимулів. В українських реаліях це відбивається у зтяжній руйнації системи професійно-технічної підготовки на ринку праці без будь-яких очікувань, що така система підготовки відродиться у найближчий час у форматі викликів інноваційних технологій.

Ще більш загрозливою є ситуація що склалася в Україні у сфері підготовки фахівців з вищою освітою. Бездумна державна політика комерціалізації вищої освіти не тільки невілює її якісні стандарти, але й призвела до втрати найважливішої її складової – системи елітної освіти. Проте у питанні конкурентозданості освіти у сучасному глобалізованому світі саме елітній освіті належить визначна роль. На сучасному вітчизняному ринку праці у роботодавців відсутня інформація про реальний рівень кваліфікації потенційних претендентів на робочі місця. Тому вони вимушені орієнтуватися на побічні ознаки майбутнього свого робітника. Така ситуація відома в економічній теорії як «проблема асиметричності інформації», при спробі вирішити яку ринкові інститути можуть породжувати зворотну селекцію: або привести ринок до стопору, або вимусити ринок виробляти менш якісні товари, в нашому випадку, менш фахових спеціалістів з вищою освітою.

Нобеліант 2001 року Майкл Спенс, який разом з Джорджем Акерлофом та Джозефом Стиглицем отримав цю премію «за їх аналіз ринків с асиметричною інформацією», пояснював цю ситуацію наступним чином: роботодавець що наймає робітників, не має достовірної інформації про їх потенційну продуктивність, тому він орієнтується на свідомство (параметр, індикатор, сигнал), що лише побічно сигналізує про це. Одним з таких індикаторів є інформація про закінчену вищу освіту – дипломи, якими майбутні робітники «подають сигнали» роботодавцю про їх «високу продуктивність» [8]. Зрозуміло, що процеси, пов'язані з асиметричністю інформації, відбуваються й на вітчизняному ринку праці. Проте на відміну від «сигналів», що йдуть від потенційних робітників з вищою освітою у розвинених країнах, в українських реаліях це переважно «квазісигнали».

А це породжує ланцюг обскурантизму: не формується попит на кваліфікованих працівників, знання втрачають інструментальне значення, відповідно – не формується (або скорочується) попит на якісну освіту; падає рівень суспільної престижності професій вчителя і вченого.

Згідно з результатами соціологічних досліджень, проведених Інститутом соціології НАН України, успішними людьми в нашому суспільстві тільки 4,8% респондентів визначили відомих вчених і 8,6% – високоосвічених людей, проте 40,2% респондентів на перше місце поставили депутатів, політичних діячів, представників вищої державної влади [3]. А це вже є загрозою становленню інноваційної економіки й інноваційного підприємництва в перспективі та загрозою національній безпеці України у найближчому майбутньому.

З точки зору пошуку конкурентних переваг у світовій економіці стратегічним напрямом державної політики в Україні має стати не паперова, а реальна інноваційна стратегія розвитку держави, якій немає альтернативи. Макроекономічні передумови становлення та розвитку національної системи підприємництва визначають, що перехід до економіки, в основі розвитку якої знаходиться принцип імперативності інновацій, неможливий в короткостроковій перспективі. Таке очікування може бути матеріалізоване лише у віддаленій перспективі, але при невідкладному, негайному вирішенні трьох питань.

Перше і головне, що необхідно зробити: і бізнес, і наука, і влада повинні чітко уявляти, куди ми, Україна, хочемо прийти через 10, 15 і 20 років. У цьому контексті слід вирішити найбільш проблему – які галузі економіки ми розглядатимемо як локомотивні, тобто ті макротехнології, які будуть обрані й які наша країна вирішить підтримувати на світовому рівні. При цьому інноваційний імператив повинен домінувати і в сферах, що мають для сучасного внутрішнього стану економіки України пріоритетне значення:

- 1) у сфері технологій життєзабезпечення (дешеві і якісні продукти, житло, ліки, дороги, зв'язок...), що можна розглядати як боротьбу з бідністю;
- 2) у сфері імпортозамінюючих технологій, розвиток яких, перш за все, підтримує вітчизняного виробника;
- 3) у ринкових нішах для малого бізнесу.

Друге рішення, як наслідок першого, – це моделювання для подальшого формування сучасної

інфраструктури інноваційного процесу на принципах інтеграції і синергетики.

Третє рішення – це розробка державної інноваційної стратегії і політики, яку можна будувати у сучасному світі, спираючись виключно на науково обґрунтований довготривалий прогноз. Таке цілеспрямоване прогнозування необхідно структурно забезпечити шляхом створення могутнього аналітичного підрозділу (можливо одного з найважливіших державних центрів), своєрідного *центру стратегічних досліджень інновацій* зі всіма необхідними державними атрибутами міжгалузевої і міждисциплінарної інтеграції, у тому числі й у системі ухвалення рішень. По суті, такий прогноз повинен стати пріоритетним завданням всього українського наукового співтовариства під егідою Академії наук і Міністерства освіти і науки. Фінансове забезпечення реалізації інноваційної політики і стратегії держава повинна проводити через Державне агентство з інвестицій та інновацій, яке, по суті, має бути фінансовим провідником інноваційної політики центру стратегічних досліджень.

Це «*інноваційний мінімум*», без якого не доводиться розраховувати на широку участь підприємців, вчених й освітніх структур у створенні інноваційної економіки, заснованої на знаннях.

На жаль, в Україні до цього часу немає цілісної схеми циклу відтворення інновацій. Ми все ще знаходимося на роздоріжжі, на рівні концептуального проектування, брехливо запевняючи себе, що українська економіка знаходиться в більш-менш нормальному стані. Але нормальність в економіці – це посередність, стагнація, шлях у нікуди. «Щоб досягти успіху, нам треба перестати бути нормальними. Якщо ми поведимося, як всі інші, ми побачимо те ж саме, розродимося тими ж самими ідеями і створимо ті ж самі продукти. У кращому випадку «нормальне» виробництво забезпечить нам «нормальні» кінцеві результати. Але в світі, де переможець забирає все, «нормальне» – означає нічого» [2].

Література

1. Маршалл А. Основи экономической науки. – М.: Эксмо, 2007.
2. Нордстрем К., Риддерстрале Й. Бизнес в етиле фанк. Капитал пляшет под дудку таланта. – С Пб., 2002.
3. Українське суспільство 1992 – 2007. Динаміка соціальних змін. Київ, 2007
4. <http://www.cemi.rssi.ru/rus/persons/polterov.htm>
5. http://media.ukr-info.net/smi/view_article.cgi?sid=3&nid=2618&aid=30183
6. <http://obkom.net.ua/news/2004-09-29/1515.shtml>
7. [http://www.cci.donbass.com/mercury/N4\(112\)/soroka.html](http://www.cci.donbass.com/mercury/N4(112)/soroka.html)
8. Spence, A. Michael. Job Market Signaling // The Quarterly Journal of Economics. – August. Vol.87. – 1973. – P. 355 – 374.

Надійшла 05.05.2009

УДК 338

А. В. ЯЦЕНКО

Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

СТАТИСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ НАГРОМАДЖЕННЯ КАПІТАЛУ ЯК ФАКТОРУ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Розглянуто актуальні питання організації статистичного дослідження процесу нагромадження капіталу як фактору підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Особливу увагу приділено процесам концентрації та централізації капіталу в промисловому секторі економіки.

The actual questions of organization of statistical research of process of capital piling up as the factor of increase of competitiveness of national economy have been considered. The special attention has been spared to the processes of concentration and centralization of capital in the industrial sector of economy.

Невпинне зростання взаємозалежності і взаємопов'язаності національних економік країн світу робить дедалі більш актуальним забезпечення їхньої конкурентоспроможності, яка є запорукою сталого поступального розвитку.

Глобалізація несе позитивний ефект, насамперед, країнам, які зуміли оволодіти засобами реалізації власних конкурентних переваг. Стратегія державної політики, спрямована на розкриття цих переваг, стає в сучасному світі принципово важливою умовою здобуття та утримання стійких конкурентних позицій економіки країни у світовому економічному середовищі.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку економічна політика країни трансформується в політику підвищення конкурентоспроможності національної економіки як на національному, так і на міжнародному рівнях. Вибір цілей і напрямків цієї економічної політики потребує глибокого аналізу багатогранного впливу факторів, що формують рівень та динаміку конкурентоспроможності країни.